

11. Eco U. *Semiotics and the Philosophy of Language* / Umberto Eco. – Bloomington : Indiana University Press, 1986. – 242 p.
12. Gleick J. What defines a meme? [Internet resource] / James Gleick // *Smithsonian magazine*. – 2011. – Access mode: <http://www.smithsonianmag.com/arts-culture/what-defines-a-meme-1904778/?no-ist=&c=y%3Fno-ist&page=2>
13. McNamara A. Can we measure memes? [Internet resource] / Adam McNamara // *Frontiers in evolutionary neuroscience*. – Vol. 3. – 2011. – Access mode: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3118481>.
14. Peirce C. S. *Collected papers of Charles Sanders Peirce (8 Volumes)* / Charles Sanders Peirce. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 1931-58. – Vol. 2. – P. 227.
15. Meme: Merriam Webster [Internet resource]. – Access mode : <http://www.merriam-webster.com/dictionary/meme>.
16. Trope: Merriam Webster [Internet resource]. – Access mode : <http://www.merriam-webster.com/dictionary/trope>.

Список джерел ілюстративного матеріалу

17. Get to the Choppa [Internet resource]. – Access mode: <http://knowyourmeme.com/memes/get-to-the-choppa>.
18. Humans By Any Other Name [Internet resource]. – Access mode : <http://tvtropes.org/pmwiki/pmwiki.php/Main/HumansByAnyOtherName>.
19. TR-8R the Stormtrooper [Internet resource]. – Access mode : <http://knowyourmeme.com/memes/tr-8r-the-stormtrooper>.

УДК 821.112.2_32.09 (045)

Л. М. Шапошнікова,

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький

БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ЛЕЙТМОТИВ У ПРОЗІ ТОМАСА МАННА (НА ПРИКЛАДІ НОВЕЛИ «TONIO KRÖGER»)

У статті проаналізовано і визначено функції лейтмотиву як структурно-стилістичного елементу в новелі Томаса Манна «Тоніо Крегер».

Ключові слова: лейтмотив, повтор мотиву, духовний розвиток героя, композиційно-архитектонічна структура новели.

MULTIFUNCTIONAL LEITMOTIF IN THE PROSE BY THOMAS MANN (THROUGH THE EXAMPLE OF THE NOVELLA «TONIO KRÖGER»)

The article analyzes and defines functions of leitmotif as a structural and stylistic element in the novella «Tonio Kröger» by Thomas Mann. The novella clearly shows the author's attitude to life, society and art. In the novella, the author's aesthetic ideal finds its expression in an inextinguishable antagonism between the writer and the reality. To show this ideal, Thomas Mann uses a variety of leitmotifs: portrait, landscape, situational leitmotifs, leitmotif of the protagonist's psychological characteristics. Repeating, the leitmotif carries a profound symbolic subtext of this repetition. The whole system of leitmotifs, which are rather diverse, is subject to the main task of the novella – to disclose spiritual development of the protagonist Tonio Kröger. The article defines leading leitmotif to be the leitmotif of his emotional drama. In the novella the leitmotif performs rhythm-forming and architectonic function, the functions of emotional contrast and content intensification.

Key words: leitmotif, repetition of motif, protagonist's spiritual development, compositional and architectonic structure of the novella.

МНОГОФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ ЛЕЙТМОТИВ В ПРОЗЕ ТОМАСА МАННА (НА ПРИМЕРЕ НОВЕЛЛЫ «TONIO KRÖGER»)

В статье проанализированы и определены функции лейтмотива как структурно-стилистического элемента в новелле Томаса Манна «Тоніо Крегер».

Ключевые слова: лейтмотив, повтор мотива, духовное развитие героя, композиционно-архитектоническая структура новеллы.

Постановка проблеми. Складність визначення терміну «лейтмотив» полягає в тому, що він включає в собі такі поняття як мотив, архетип, символ, тема, деталь, повтор тощо [1, с. 87]. Виокремлення лейтмотиву з ряду інших загальносеміотичних концептів – важливе теоретичне завдання сучасного літературознавства. Лейтмотив як структурно-стилістичний елемент грає в творах багатьох письменників особливу роль [2]. Зокрема, невід'ємним елементом художнього стилю Томаса Манна був саме мовний лейтмотив.

Аналіз останніх досліджень. Останні два десятиліття дослідники стилю Томаса Манна займалися вивченням впливу на його творчість мистецтва Р. Вагнера (О. Леонова, С. Мельник, В. Руднев, А. Філіппова), впливу творчості Л. Толстого (І. Павлова) та Ф. Достоєвського (Н. Зиховська). У сучасних дослідженнях лейтмотиву найбільше уваги приділялось роману «Зачарована гора» (К. Барінова, С. Мелетинський, І. Юрасов). І критики, і він особисто відмічав той вплив, який на його творчість справило мистецтво Ріхарда Вагнера. При цьому Томас Манн підкреслював, що особливо він слідував Вагнеру у використанні лейтмотиву, який він (Манн) переніс в оповідний жанр, але в символічному плані, як це буває в музиці [3, с. 973]. Письменник зізнається, що перша спроба застосувати цей спосіб була у новелі «Тоніо Крегер» [3, с. 979]. Актуальність даної розвідки полягає в тому, що лейтмотиви у цій новелі ще не обирались за об'єкт літературознавчого аналізу.

Мета статті – визначити значення лейтмотиву в новелі Томаса Манна «Тоніо Крегер». Визначена мета передбачає такі завдання: 1) проаналізувати використання лейтмотиву в вищезгаданій новелі; 2) визначити функції лейтмотиву в ній.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Головний герой новели Тоніо Крегер – письменник і до того ж письменник, який ясно відчуває своє протиставлення повсякденному і практичному життю, свою фатальну несхожість зі звичайними людьми. Він розглядає своє мистецтво як щось дуже сумнівне. Він і пишається ним, і відчуває його як прокляття. А до людей зі звичайним життям Тоніо відчуває перш за все великий потяг, навіть заздрість – одночасно на фоні таких почуттів він відчуває до цього життя і легку зневагу. Тоніо Крегер посправжньому складна і глибока людина. Саме тому він виявляється фігурою значною, зворушливою і ледве не піднесеною.

Один з провідних лейтмотивів новели – *лейтмотив душевної трагедії* Тоніо Крегера, складних взаємовідносин письменника із суспільством, його болісних пошуків у ствердженні моральних засад у мистецтві.

На початку новели ми бачимо, як Тоніо болісно переживає самотність. Але він відчуває себе морально вище інших звичайних обивателів. Тому мотив звучить гордо, по-юнацьки впевнено: «Warum bin ich so sonderlich und in Widerstreit

mit allem, zerfallen mit den Lehrern und fremd unter den anderen Jungen?...Sie finden die Lehrer nicht komisch, sie machen keine Verse und denken nur Dinge, die man eben denkt und die man laut aussprechen kann. Wie ordentlich und einverstanden mit allem und jedermann sie sich fühlen müssen! Das muss gut sein... Was aber mit mir, und wie wird dies alles ablaufen?» [4, c. 125]; «Ja, es war in allen Stücken etwas besonderes mit ihm, ob er wollte oder nicht, und er war allein und ausgeschlossen von den Ordentlichen und Gewöhnlichen...» [4, c. 128].

Ще у юнацтві Тоніо відчував своєрідну подвійність, бачив, що буденність, при всій своїй привабливості, виявляється все ж таки обмеженою та дурнуватою: «Damals lebte sein Herz; Sehnsucht war darin und schwermütiger Neid und ein klein wenig Verachtung und eine ganze keusche Seligkeit.» [4, c. 130].

Пізніше Тоніо Крегер намагається примиритися з оточуючою його середою, злитися із життям бюргерських обивателів. Але ця спроба приречена на невдачу. Тоніо безпомічний та не пристосований до практичного життя. Тому мотив звучить сумно, з гіркою: «So schön und heiter wie du kann man sein, wenn man nicht «Immensee» liest und niemals versucht, selbst dergleichen zu machen; das ist das Traurige!» [4, c. 135]; «Tonio Krögers Herz zog sich schmerzlich zusammen bei diesem Gedanken. Zu fühlen, wie wunderbare spielende und schwermütige Kräfte sich in dich regen, und dabei zu wissen, dass diejenigen zu denen du dich hinübersehnst, ihnen in heiterer Unzugänglichkeit gegenüberstehen, das tut sehr weh.» [4, c. 135]; «Ingeborg... ihm fern und fremd und entfremdet erschien, denn seine Sprache war nicht ihre Sprache.» [4, c. 136].

Минають роки, Тоніо Крегер стає письменником. Чим більше він пізнає життя, тим більше розчарується у ньому. Тодішня дійсність породжувала песимістичні настрої серед творців духовної культури. Тоніо Крегер каже про холод, що пронизував його мистецтво. І втретє у лейтмотиви звучать нотки тривоги та розчарування: «Ich finde nicht, was ich suche... Ich finde die Herde und Gemeinde, die mir wohlbekannt ist, eine Versammlung von ersten Christen gleichsam: Leute mit ungeschickten Körpern und feinen Seelen, Leute, die immer hinfallen, sozusagen, sie verstehn mich, und denen die Poesie eine sanfte Rache am Leben ist – immer nur Leidende und Sehnsüchtige und Arme und niemals jemand von denen anderen, den Blauäugigen,...die den Geist nicht nötig haben.» [4, c. 150].

Четвертого разу лейтмотив звучить іронічно, з сумним гумором. Тоніо розуміє, що між ним і реальним життям нездоланна прірва: «Hast du nun denn «Don Carlos» gelesen, Hans Hansen, wie du es mir an eurer Gartenpforte versprachst? Tu's nicht! Ich verlange es nicht mehr von dir. Was geht dir der König an, der weint, weil er einsam ist? Du sollst deine hellen Augen nicht trüb und traumblöde machen vom Starren in Verse und Melancholie...» [4, c. 176]; «Sie würden ihn nicht verstehen, würden befremdet auf das horchen, was er zu sagen vermöchte. Denn ihre Sprache war nicht seine Sprache.» [4, c. 177].

І знову доторкнувшись до життя Ганса Гансена та Ингеборг Гольм, знову відчувши свої колишні переживання, Тоніо Крегер вкотре осягає і всю принадність буденного життя, і водночас відчуває своєрідну подвійність, яку ми вже бачили на початку новели: «Sehnsucht ist darin und schwermütiger Neid und ein klein wenig Verachtung und eine ganze keusche Seligkeit.» [4, c. 181].

Портретні лейтмотиви. Повторюючись, лейтмотив несе в собі глибокий символічний підтекст цього повторення. Якщо в перший раз лейтмотивом відмічається прагнення, туга Тоніо Крегера до здорового бюргерського життя, то повтор мотиву розкриває читачу нову оцінку ставлення Крегера до дійсності, до мистецтва. Вся система лейтмотивів при всьому різноманітності їх проявів підпорядкована основному завданню новели – розкриттю духовного розвитку головного героя Тоніо Крегера.

Розробка портретних лейтмотивів батька та матері Тоніо служить осмисленню подвійності, суперечливості його характеру. *Vater:* «...Ein langer, sorgfältig gekleideter Herr mit sinnenden blauen Augen, der immer eine Feldblume im Knopfloch trug» [4, c. 124]; «...der lange, sinnende, sorgfältig gekleideter Herr mit der Feldblume im Knopfloch» [4, c. 137]; «Vielleicht war es das Erbteil seines Vaters in ihm, des langen, sinnenden, reinlich gekleideten Mannes mit der Feldblume im Knopfloch» [4, c. 138]; «...der lange, korrekte, ein wenig wehmütige und nachdenkliche Herr mit der Feldblume im Knopfloch» [4, c. 159]. *Mutter:* «...seiner schönen, schwarzhaarigen Mutter...» [4, c. 124]; «Tonio liebte seine dunkle und feurige Mutter, die so wunderbar den Flügel und die Mandoline spielte...» [4, c. 124]; «Tonios Mutter jedoch, seine schöne, feurige Mutter, die so wunderbar den Flügel und die Mandoline spielte...» [4, c. 137]; «...seine schöne, feurige Mutter...» [4, c. 159]. Портретні лейтмотиви батька та матері Тоніо Крегера виграють важливу роль у ритмічній організації композиційно-архитектонічної структури новели.

За допомогою лейтмотивів автору вдається протиставити характери героїв як у дитячому, так і у зрілому віці. Томас Манн наділяє героїв постійними ознаками, які зберігаються і в кінці новели (тобто портретні лейтмотиви незмінні). Так, наприклад, коли йдеться про Ингеборг Гольм, то завжди згадується, що вона весела і міцна дівчина, що в неї – біляве волосся та голубі очі: «Die blonde Inge, Ingeborg Holm, Doktor Holms Tochter...» [4, c. 130]; «An diesem Abend nahm er ihr Bild mit fort, mit dem dicken, blonden Zopf, den länglich geschnittenen, lachenden, blauen Augen und dem zart angedeuteten Sattel von Sommersprossen über der Nase...Dies, dass Tonio Kröger sich an die lustige Inge Holm verlor...» [4, c. 131]; «Aber er sah wohl, dass Inge Holm, die lustige Inge, oft ... Herrn Knaaks Bewegungen verfolgte.» [4, c. 132]; «Er verstand es so gut, dass Inge, die blonde, süße Inge, auf Herrn Knaak blickte.» [4, c. 133]; «Er liebte Inge Holm, die blonde, lustige Inge...er sah sie an, sah ihre schmalgeschnittenen blauen Augen...» [4, c. 133]; «Ich liebe dich, liebe, süße Inge, sagte er innerlich...» [4, c. 133]; «Deine länglich geschnittenen, blauen, lachenden Augen, du blonde Inge!» [4, c. 135]; «Aber niemals auf Inge Holm, niemals auf die blauäugige, lustige Inge...«; «...und seine Seele umfasste deine blonde, lichte und übermütig gewöhnliche kleine Persönlichkeit...» [4, c. 135]; «...die blonde Inge... ihm fern und fremd und befremdet erschien...» [4, c. 135]; «...da Tonio Kröger nicht mehr so unbedingt wie ehemals für die lustige Inge zu sterben bereit war...» [4, c. 136]; «Ingeborg, die blonde Inge, war hell gekleidet, wie sie in der Tanzstunde bei Herrn Knaak zu sein pflegte.» [4, c. 171]; «Und dort an der Wand saß Ingeborg Holm, die blonde Inge...» [4, c. 175]; «Nicht dich, Hans. noch dich blonde Inge...Lachtest du, blonde Inge, mich aus.» [4, c. 178].

Ганс Гансен і на початку, і в кінці новели також має постійні ознаки: «Hans in eine kurze Seemannsüberjacke, über welcher auf Schultern und Rücken der breite, blaue Kragen seines Marineanzuges lag...Hans trug eine dänische Matrosenmütze mit kurzen Bändern...» [4, c. 122]; «Aber Hans Hansen war ganz wie immer. Er hat seine Seemannsüberjacke mit den goldenen Knöpfen an, über welcher auf Schultern und Rücken der breite, blaue Kragen lag; die Matrosenmütze mit kurzen Bändern hielt er in der hinabhängenden Hand...» [4, c. 172].

Як ми вже відмічали, що, окрім головного героя, інші діючі особи також наділені своїми індивідуальними типовими рисами, своєю «особливою міткою». Ця типовість створюється перш за все розробкою конкретних ознак, які закріплені за певними образами і остаточно набирає форми ритмічного лейтмотиву цих образів. Навіть маленьких епізодичних персонажів Томас Манн наділяє портретними лейтмотивами. Наприклад, коли Тоніо Крегер приїжджає у рідне місто і зупиняється у готелі, він зустрічає «людину у чорному», яка, певно, непомітно спостерігає за всіма приїжджими. І як ми вже згадували, автор наділяє цього чоловіка «особливою міткою» – він весь час одягнений у чорний костюм, у нього короткі пальці, якими він постійно заштовхує свій манжети в рукави: «...und ein sehr feiner, schwarzgekleideter Herr, welcher...beständig mit den

kleinen Fingern seine Manschetten in die Ärmel zurückstieß» [4, c. 155]; «... ging unter den abschätzenden Blicken des Portiers und des feinen Herrn in Schwarz durch das Vestibül» [4, c. 156]; «... sagte er zu dem feinen Herrn in Schwarz»; «... erwartete ihn der feine Herr in Schwarz»; «... sagte er und stieß mit den kleinen Fingern seine Manschetten in die Ärmel zurück» [4, c. 160].

Під час відпочинку у Данії, на вечірньому балі ніхто не звертає уваги на Тоніо Крегера, крім однієї дівчини. І автор також наділяє її постійними ознаками – у неї тонке і бліде лице, вона не дуже гарна і замислена, сором'язлива і незграбна: «Ein Mädchen stand nicht weit von ihm, mit blassem, schmalem und feinem Gesicht, das er schon früher bemerkt hatte.» [4, c. 176]; «Das Mädchen hatte ein blasstes, feines Gesicht und magere, zu hohe Schultern... Das blasse Mädchen fiel hin.» [4, c. 171].

Особливо поетичні і зворушливі у новелі – ритмічні *пейзажні лейтмотиви*. Коли ми на початку новели читаємо опис старого міста, коли Тоніо пізніше приїжджає у рідне місто, навіть коли він просто думає про нього, у пейзажному описі незмінно присутні старе горіхове дерево, вузькі вулички, гостроверхі башти, фонтани, старі дома: «Der Springbrunnen, der alte Walnussbaum, seine Geige und in der Ferne das Meer, die Ostsee...» [4, c. 123]; «... wo der alte Walnussbaum schwerfällig knarrte?» [4, c. 134]; «Und er verließ die winklige Heimatstadt, um deren Giebel der feuchte Wind pffiff, verließ den Springbrunnen und den alten Walnussbaum im Garten...» [4, c. 137]; «Er sah sie nur an, die schmalen Giebel und spitzen Türme...» [4, c. 154]; «Waren hier in all der Zeit die schmalen Giebelgassen...?» [4, c. 154]; «Kaum dass er sich ... von diesem ... Beieinander von Giebeln, Türmchen, Arkaden, Brunnen umgeben sah...» [4, c. 156]; «Der Walnussbaum... Der Garten lag wüst, aber der alte Walnussbaum stand an seinem Platze, schwerfällig, knarrend und rauschend im Winde.» [4, c. 159]; «... glaubte er das Rauschen und Knarren des alten Walnussbaumes... zu hören...» [4, c. 164]; «... Vaterstadt mit geschwungenen, gebrochenen Giebeln hatten...» [4, c. 167].

У своїй послідовності лейтмотиви не сліпо копіюють один одного, а видозмінюючись, набувають все нові обриси, деталізуючи, уточнюючи та поглиблюючи тим самим сенс того, що відбувається.

В новелі зустрічаються також й *ситуаційні лейтмотиви*. Наприклад, коли Тоніо Крегер розмірковує про свою самотність серед однолітків, він шукає причини своєї відмінності від інших обивателів, спочатку навіть дивується тому, що він не може знайти загальну мову з оточуючими його людьми, адже він не циган із зеленої циганської кибитки, і це порівняння повторюється декілька разів: «Wir sind doch keine Zigeuner im grünen Wagen, sondern anständige Leute.» [4, c. 125]; «... er war allein und ausgeschlossen von den Ordentlichen und Gewöhnlichen, obgleich er doch kein Zigeuner im grünen Wagen war.» [4, c. 128]; «Ich bin doch kein Zigeuner im grünen Wagen...» [4, c. 139]; «... von Geburt kein Zigeuner im grünen Wagen, sondern der Sohn Konsul Krögers.» [4, c. 162].

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, аналіз новели Томаса Манна «Тоніо Крегер» приводить до висновку, що автор використовує портретні, пейзажні, ситуаційні лейтмотиви, лейтмотиви психологічної характеристики головного героя. Провідним лейтмотивом є лейтмотив психологічної характеристики Тоніо Крегера, тобто лейтмотив його душевних переживань. Лейтмотиви виконують в новелі ряд функцій: функцію, що створює ритм; функцію емоційного наростання; функцію поглиблення змісту; функцію зв'язування сюжету новели з композицією (архітектонічну функцію). Предметом нашого подальшого дослідження використання лейтмотиву може стати роман Томаса Манна «Будденброки».

Література:

1. Зыковская Н. Л. Лейтмотив в ряду других общесемиотических концептов / Высшая школа. – 2000. – № 6. – С. 87–96.
2. Колодина Н. И. Теоретические аспекты понимания и интерпретации художественного текста : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра филол. наук: специальность 10.02.19 «Теория языка» / Н. И. Колодина. – Воронеж, 2002. – 20 с.
3. Манн Т. Введение к «Волшебной горе»: Доклад для студентов Принстонского ун-та, 1939 // Т. Манн. Волшебная гора. – СПб. : Азбука-классика, 2005. – С. 972–988.
4. Mann Thomas. Tonio Kröger // Thomas Mann. Erzählungen. – Frankfurt-am-Main : PDF-Verlag, 2003.

УДК 811.134.2'42:22

А. С. Шевченко,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

РЕКОНСТРУКЦІЯ КОНЦЕПТУ INIQUIDAD/БЕЗЗАКОННЯ У МЕЖАХ АКЦІОНАЛЬНОГО ФРЕЙМУ (НА МАТЕРІАЛІ ІСПАНОМОВНОГО ТЕСТУ БІБЛІЇ)

У статті здійснено інтерпретацію концепту через призму акціональних відношень. Когнітивний підхід дозволив змодельювати концепт INIQUIDAD / БЕЗЗАКОННЯ на матеріалі віршів Старого та Нового Заповітів іспаномовного тексту Біблії за допомогою концептуальної мережі базисних фреймів.

Ключові слова: структури знання, концепт, акціональний фрейм, схема дії, каузативна схема, схема процесу, роль пацієнта, роль афектива.

RECONSTRUCTION OF THE CONCEPT INIQUIDAD / INIQUITY WITHIN THE SCOPE OF THE ACTION FRAME (BASED ON THE SPANISH BIBLE TEXT)

The interpretation of the concept in the light of action relations is realized in the article. The cognitive approach allowed modeling of the concept INIQUIDAD / INIQUITY based on the Old and New Testament verses of the Spanish Bible text by means of the conceptual network of the basic frames. The frame semantics approach is widely used nowadays as a research method of interaction between language semantic space and knowledge structures, mental space. This paper gains currency because of controversial nature of the theories devoted to the concept structure modeling. Therefore it causes necessity in complex analysis and reconstruction of the Bible concept. The main task of this article is to define ways of presentation of action relations of the Bible concept INIQUIDAD / INIQUITY and to interpret its language representations. The object of research is action schemes of the concept INIQUIDAD / INIQUITY, verbalized in the Old and New Testament verses of the Spanish Bible version Reina-Valera of 1960.

Key words: knowledge structures, concept, action frame, action scheme, causative scheme, process scheme, patience role, affective role.

РЕКОНСТРУКЦІЯ КОНЦЕПТА INIQUIDAD / БЕЗЗАКОННЯ В ПРЕДЕЛАХ АКЦИОНАЛЬНОГО ФРЕЙМА (НА МАТЕРІАЛІ ІСПАНОЯЗЫЧНОГО ТЕСТА БИБЛІЇ)

В статті осуцествлена інтерпретація концепта сквозь призму акціональних відношень. Когнітивний підхід дозволив змодельювати концепт INIQUIDAD / БЕЗЗАКОННЯ на матеріалі стихів Ветхого і Нового Заветов іспаноязычного тексту Біблії при помощи концептуальної мережі базисних фреймів.